O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

O‘quv – uslubiy bo‘lim tomonidan ro‘yxatga olindi
№ 11D 70310901 - 364
2023 yil “05” 07

«TASDIQLANDI»
Filial Kengashi raisi
_______ O.Turakulov
2023-yil "05" 07

“OILAVIY MUNOSABATLAR PSIXOLOGIYASI”

(Tanlov fan)

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	300 000 - Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta’lim sohasi:	310 000 - Ijtimoiy va xulq atvorga mansub fanlar
Mutaxassislik:	70310901 - Psixologiya (oilaviy munosabatlar psixologiyasi)

JIZZAX – 2023

Mazkur fanning fan dasturi O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 202_-yil _________dagi _____-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan 70310901 - Psixologiya (oilaviy munosabatlar psixologiyasi) magistratura mutaxassisligining malaka talablari va o‘quv rejasi asosida ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi:

B.Norbekova — O‘zMU Jizzax filiali, “Yoshlar psixologiyasi” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Taqrizchilar:

R.Abdurasulov — JDPU “Psixologiya” kafedrasining psixologiya fanlari doktori, professor

D.Alibekov — O‘zMU Jizzax filiali, “Oila psixologiya " kafedrasi dotsenti

Fanning dasturi “Yoshlar psixologiyasi” kafedrasining 2023-yil “16” 06 dagi №11 -sonli yig‘ilishida muhokamadan o‘tgan va fakultet uslubiy kengashiga muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri : __________/**B.Norbekova**

Fanning dasturi “Psixologiya” fakulteti uslubiy kengashida muhokama etilgan va filial ilmiy-uslubiy kengashiga muhokama qilish uchun tavsiya etilgan (2023 - yil “20” 06 dagi №11-sonli bayonnoma).

Fakultet uslubiy kengashi raisi: __________ **N.Alimov**

Fan dasturi filial ilmiy-uslubiy kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan. (2023-yil “___” _______ dagi №11-sonli bayonnoma).

O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari: __________ **R.Abduraxmanov**

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

Bugungi kunda oila psixologiyasi barcha fan sohalariga, kirib olgan, chunki oila masalasi uning jamiyatdagi o'rni muhim hisoblanadi. Talabalarni zamonaviy oilaning asosiy muammolari, oila-nikoh munosabatlarining rivojlanish tendyensiyasi bilan tanishtirish va mohiyatini ochib berishga qaratilgan. Oilaviy hayot siklining turli davrlarida funksional -royali tizimini o'zgarib borishi va rivojlanish qonuniyatlarini muhokama etish. Er-xotin munosaoatlari va hayotda o'z juftini topishning psixologik xususiyatlarini tahlil qilish. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy kunikmalar, ijtimoiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi

II. O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanning o'qitishdan maqsadi — oilaviy munosabatlar psixologiyasi oilaviy munosabatlar psixologiyasining predmeta va vazifalari. Oila psixologik tadqiqot birligi sifatida. «Oila» tushunchasining psixologik mazmuni. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi haqida tushuncha. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi fanining vazifalarining mohiyatini ochib berishga qaratilgan. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, ijtimoiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Talaba:

-oila kichik guruh va ijtimoiy institut sifatida
-oila-nikoh munosabatlarining tarixiy rivojlanishi
-"Oila" va "nikoh" tushunchalari
-oila-nikoh munosabatlari evolutsiyasi
-an'anaviy (patriarxal) va zamonaviy (etilitar) oilalar
-oilaviy munosabatlarning etnik xususiyatlari
-oila tiplari va zamonaviy oilaning asosiy kategoriyalari, ularning xususiyatlari
-sibling munosabatlar
-rollar taqsimoti muammosi, rolli kutilmalar

-oila dinamikasi, psixologik adaptatsiya va oila integratsiyasi haqida tasavvurga ega bo‘lishi

-er-xotin munosabatlari-oilaviy ittifoq, oila barkamolligi asosi ekanligini

-turli nazariy yondashuvlarda er-xotin munosabatlari tabiati va qonuniyatlarining taxlilini;-“ochiq” va “yopiq” oila tizimining tavsifini;

-sevgining psixologik tahili va uning tipologiyasi

-nikoh oldi omillari

-nikoh motivlari

III. Asosiy nazariy qism (ma‘ruza mashg‘ulotlari)

Fan tarkibiga kuyidagi mavzular kiradi:

1- Mavzu. Oilaviy munosabatlar psixologiyasining predmeti va vazifalari. Oilaviy munosabatlar psixologiyasining predmeti va vazifalari. Oila psixologik tadqiqot birligi sifatida. «Oila» tushunchasining psixologik mazmuii. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi haqida tushuncha. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi fanining vazifalari. Oila psixologik tadqiqotlarning bir bo‘lagi sifatida. Oila tushunchasining psixologik mohiyati. Oila hayot faoliyati makoni sifatida. Shaxs rivojlanishida oilaning roli.Oila ijtimoiylashuvning muhim instituti sifatida. Sotsiogenezesda oila rivojlanishining tarixi. Oila evolutsiyasini belgilovchi omillar. Oilanining madaniy, tariy va etnik xususiyatlari. Zamonaviy oilanining rivojlanishi haqidagi g‘oyalar. Demografik o‘zgarishlar va ularning oilaviy hayotga ta'siri.

2- Mavzu. Oila funksiyasi, oila tiplari va ro‘llari. Oila funksiyasi, oila tiplari va ro‘llari. Oila funksiyalari: reproduktiv, kommunikativ, iqtisodiy, tarbiyaviy, felisitologik, regulativ, relaksasiya. Funksional va disfunsional oilalar. Oilalarning tuzilmasi va hayot sifatiga ko‘ra klassifikatsiyasi. Oila dinamikasi. Turli klassifikatsiyalar bo‘yicha oilaning rivojlanish bosqichlari. Oiladagi o‘zgarishlar: pozitiv va negativ, kutilgan va kutilmagan o‘zgarishlar va ularning er-xotin munosabatlariga ta'siri. Oilaviy-rollarga nisbatan qo‘yiladigan talablarga mutanosiblik.

3-Mavzu.Oilani o'rganishda tizimli yondashuv. Tizimli yondashuv. Oila tizimini o'rganishning umumiy xarakteristikasi. Oila tushunchasi va parametrlari tizim sifatida. Oila qonunlari tushunchasi va ularning oilaviy hayotdagi roli. Oila chegaralari va o'zaro harakat standartlari. Oila afsonalari va miflari. Oilani anglashda oila haqidagi miflarning rolli. M.Bouenning oilaviy tizimlari haqidagi nazariyasi. Xulq-atvor namunalari va oila ichidagi munosabatlarning avloddan avlodga o'tishida psixogenetik tuzilmalarning avloddan avlodga o'tuvchi ahamiyati. Oila genogrammasi va genososiogrammasi.

4-Mavzu.Oilaning hayotiy sikli. Oilaning hayotiy sikli. Oila hayotiy siklini davrlashtirish muammosi. Turli mualliflar nuqtai-nazaridan oila bosqichlari tahlili. Oila hayotiy siklining asosiy bosqichlari. Yosh va yetuk oilada oilaviy munosabatlarning rivojlanishidagi asosiy vazifalar. Oila dinamikasi hayotiy sikli doirasida yuzaga keluvchi asosiy oilaviy xodisalarning o'ziga xosligi. Oila rivojlanishining normativ inqirozlari. Oila funksiyasining buzilish omillari: o'ta kuchli, uzoq mudtatli surunkali, oila stereotipi va turmush darajasining keskin o'zgarishi, qiynchiliklarning jamg'arlishi.

5-Mavzu. Umr yo'ldoshini tanlash nazariyalari. Umr yo'ldoshini tanlash nazariyalari. Jinsiy tafovutlar va oilaviy munosabatlar. Psixologik androginiya nazariyasi. Psixologik tadqiqotlarga ko'ra sevgi tipologiyasi. Muhabbat bosqichlari. Bo'lg'usi nikoh munosabatlarining ijobiy va salbiy omillari. Nikohga kirish motivatsiyalari. Nikoh motivlari tiplari.

6-Mavzu. Oilada shaxslararo munosabatlarning xususiyatlari. Oilada muloqotning buzilish sabablari. Oilada effektiv muloqotni tashkil etish omillari. Er-xotinlarning psixologik birligini muammosi. Oila jipsligi. Jipslik omillari. Jipslik darajalari. Nikohdan subektiv qonikish. Nikohdan ko'nikmaslik sabablari. Er-xotinlarga psixologik yordamning asosiy yo'nalishlari.

7-Mavzu. Psixologik adaptatsiya va oila integratsiyasi. Psixologik adaptatsiya va oila integratsiyasi. Oilaviy hayot sohasidagi adaptatsion mexanizmlar. O'zaro moslashuvning psixologik mohiyati. Oilaviy adaptatsiyaning asosiy turlari tushunchasi. Moddiy, axloqiy-psixologik intim-shaxslilik

adaptatsiyalari. Oilaviy motivlar shakllanishi va rivojlanishiga olib keluvchi oila integratsiyasining ijtimoiy-funksional mexanizmlari.

8-Mavzu. Oilaviy mojoralar va ularning sabablari. Oiladagi ijtimoiy-psixologik muhit. Nikohdan qoniqish omillarini sistemalashtirish. Er-xotin mutanosibligini nikohning muhim sharti sifatida tushunish. Er-xotin qoniganligi bo'yicha 3 yo'nalish: tizimli yondashuv, funksional yondashuv, moslashuvchanlik yo'nalishi bo'yicha tadqiqotlari. Komplementarlik va gomogamlikning er-xotin qovushganligida qo'llanilishi.

9-Mavzu. Ota-ona va farzandlar munosobatlarning xususiyatlari. Oilaviy muhitning bola psixologiyasiga ta'siri. Ota-onalar pozitsiyasining shakllanishi. Reproduktiv ustanovkalar. Ehtiyojlar tushunchasi. Bolalarga ehtiyojdan qonikish darajasi va uni yuzaga keltiruvchi omillar.

10-Mavzu. Ota-onalar pozitsiyasining psixologik xususiyatlari. Ota-onalik ustanovkasi turlari. Ota-onalik pozitsiyasi, uning xarakteristikasi: faollik, adekvatlik, dinamiklik, prognostik. «Mistifikatsiya» fenomen, uning formalari va bola shaxsini rivojlanishidagi o'rni. Ota-onalik positsiyasini buzilish sabablari. Reproduktiv ustanovkar. Reproduktiv ehtiyojlar va tugallanganlik tushunchasi. Bolalarda ehtiyojlarni qoniqqanlik darajasi va omillarini rivojlanishi. Ota-onalik pozitsiyasining psixologik xususiyatlari. Ota-onalik mehri tarixiy-madaniy fenomen sifatida. Oilada ota-ona va farzandlar munosabatining asosiy xarkteristikasi. Ota-onalarning bolaga bo'lgan mehrini emotsional jihatdan qabul qilish komil inson taraqqiyot omili sifatida. Bola tarbiyasida ota va onaning roli. Otalik va onalik mehrining xususiyatlari(E.Fromm, A.Adlyer). Onalik yosh-jinsiy va shaxslilik aynanligi bosqichi sifatida. Xomiladorlik krizisi. Onalik deprivatsiyasi. Tug'ilish tartibiga qarab bolaning pozitsiyasi va shaxslilik xususiyatlarining uziga xosligi. Oilada tarbiya tiplari.

11-Mavzu. Bolalar bilan oila ichidagi kommunikatsiya xususiyatlari. Bola shaxsi rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik xarakteristikalar kompleksiga oiladagi tarbiya potyensiali va psixologik aura ta'siri. Bolaning oiladagi roli. Ota-onalar direktivalar. Ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar

xususiyatlari. Oilada sibling makomidagi munosabatlar. Sibling mohiyati. To‘ng‘ich bola. Ikkinchi farzand, o‘rtancha yoki kichik farzand. Yagona farzand. Sibling maqomining bola va kattalar munosabatiga ta'siri. Siblinglar raqobati. Ko‘p bolali oilada shaxslararo munosabatlar va ularning bola psixik taraqqiyotidagi ta'siri.

12-Mavzu. Shaxs yetukligi va oilaviy munosabatlarni ko‘rinishi. Shaxs yetukligi va oilaviy munosabatlarni kurinish. Oilaviy munosabatlar psixologiyasida shaxs yetukligi muammosi. Oila-nikoh munosabatlariga tayyorlik. Tadqiq etish darajasi. R.Enrayt modeli. Emotsional-psixoterapevtik funksiya, uning shaxs tuzilmasidagi o‘rni.

13-Mavzu. Oila diagnostikasi va konsultatsiyasi xususiyatlari. Oila diagnostikasi va konsultatiyasi xususiyatlari. Oilaviy munosabatlar diagnostikasi metodlarining o‘ziga xosligi. Oilaning psixologik kartasini ko‘rib chiqish va tuzish. Oilaviy munosabatlar dinamikasi va sifatini aniqlashda projektiv metodikalardan foydalanish. (Oila rasmi). Oila diagnostikasi bosqichlarida genogrammadan foydalanish. Oilaviy sotsiogramma asosida subektning oiladagi o‘rni, shaxslararo munosabatlari va kommunikatsiya xarakterini o‘rganish metodikasi yordamida oilaviy birlik va oilaviy adaptatsiyani o‘rganish. Oila konsultatsiyasining o‘ziga xos xususiyatlari. Asosiy tamoyillar va bosqichlari.

14-Mavzu. Oila psixokonsultatsiyasining asosiy yo‘nalishlari. psixoanalitik, bixevioristik, tizimli. Oila psixoterapiyasi asoslari. Oila psixotyerapiyasini belgilab beruvchi asosiy konsepsiyalari. Tizimli oila psixoterapiyasini aniqlash. Tizimli oila psixoterapiyasini qo‘llash uchun ko‘rsatmalar va cheklanishlar. Tizimli oila psixotyerapiyasi texnikasi.

15-Mavzu. Analitik-tizimli oila psixoterapiyasi integrativ modeli. Analitik-tizimli oila psixoterapiyasi metodlari va texnikasi. Oila tadqiqotlarida art-metodlar.

Izoh: *Mavzularni ma’ruza mashgulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.*

V. Seminar mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlarini o'tkazish rivojlantiruvchi va muammoli ta'lim tamoyillari asosida qurilishi lozim. Seminar mashg'ulotlarining informatsion va pedagogik-texnologik ta'minoti: seminar mashg'ulotlari an'anaviy va press-konferentsiya diskussiya ko'rinishlarida olib boriladi.

Talabalar seminar mashg'ulotlariga tayyorlanishlari jarayonida tadqiqiy monografiyalardan hamda mustaqil ravishda tayyorlagan ko'rgazmali qurollaridan foydalanishlari shart. Seminarlarni o'tkazish davomida o'qitish filьmlari ko'llanilishi mumkin.

Seminar mashg'ulotlar bo'yicha tavsiya etiladngan mavzular

1.Oilaviy munosabatlar psixologiyasining predmeta va vazifalari

2.Oila funksiyasi, oila tiplari va ro'llari

3.Oilani o'rganishda tizimli yondashuv

4.Oilaning hayotiy sikli

5.Umr yo'ldoshini tanlash nazariyalari

6.Oilada shaxslararo munosabatlarning xususiyatlari

7.Psixologik adaptatsiya va oila integratsiyasi

8.Oilaviy mojarolar va ularning sabablari

9.Ota-ona va farzandlar munosobatlarning xususiyatlari

10.Ota-onalar pozitsiyasining psixologik xususiyatlari

11.Bolalar bilan oila ichidagi kommunikatsiya xususiyatlari

12.Shaxs yetukligi va oilaviy munosabatlarni ko'rinishi

13.Oila diagnostikasi va konsultatsiyasi xususiyatlari

14.Oila psixokonsultatsiyasining asosiy yo'nalishlari

15.Analitik-tizimli oila psixotyerapiyasi integrativ modeli

Izoh: *Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan seminar mashgulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.*

Amaliy mashg'ulotlar mulьtimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akadem. guruhga bir o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar ko'llanilishi maqsadga muvofik.

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limii tashkil etishning shakli va mazmuni

Ushbu o'quv fani bo'yicha mustaqil ta'lim olish darslik va o'quv qo'llanmalardagi tegishli mavzularni o'rganishni, ma'ruza mavzulari bo'yicha o'quv materiallarini o'zlashtirishni, fan bo'yicha maxsus (shu jumladan, ilmiy-tadqiqiy) adabiyotlarni o'rganishni, seminar mashg'ulotlariga tayyorlanishni, seminar mashg'ulotlari uchun ko'rgazmali materiallar tanlashni taqozo etadi.

Bundan tashqari, tadqikiy maqolalar va monografiyalarga annotatsiya yozish hamda ularni konspektlashtirish, strukturali-mantiqiy sxemalar tuzish, tanqidiy fikrlash qobiliyatini tekshirish va uni rivojlantirishga qaratilgan masalalar va amaliy mashqlarni tanlash tavsiya etiladi.

Mustaqil ta'lim uchui tavsiya etilayotgan mavzular:

1.Oilaviy munosabatlar psixologiyasining predmeta va vazifalari

2.Oila funksiyasi, oila tiplari va ro'llari

3.Oilani o'rganishda tizimli yondashuv

4.Oilaning hayotiy sikli

5.Umr yo'ldoshini tanlash nazariyalari

6.Oilada shaxslararo munosabatlarning xususiyatlari

7.Psixologik adaptatsiya va oila integratsiyasi

8.Oilaviy mojarolar va ularning sabablari

9.Ota-ona va farzandlar munosobatlarning xususiyatlari

10.Ota-onalar pozitsiyasining psixologik xususiyatlari

11.Bolalar bilan oila ichidagi kommunikatsiya xususiyatlari

12.Shaxs yetukligi va oilaviy munosabatlarni ko'rinishi

13.Oila diagnostikasi va konsultatsiyasi xususiyatlari

14.Oila psixokonsultatsiyasining asosiy yo'nalishlari

15.Analitik-tizimli oila psixotyerapiyasi integrativ modeli

Izoh: *Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan mustakil ish mashg'ulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.*

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

Asosiy va qo 'shimcha o 'quv adabiyotlari hamda axborot manbaalari

VII.Asosiy adabiyotlar

1.Myers D.G. Social psychology. 11 edition. - McGraw-Hill Education,2012.
2.Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. пособие.-СПб.: Речь,2004.-244с.
3.Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: Учебное пособие. - М.: Гардарики, 2005. 320 с.
4.Karimova V.M. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi. - Toshkent, 207.
5.Шнейдер Л.Б. Семейная психология. Учебное пособие для вузов. 2- е изд. - М.: Академический проект, 2006. - 768 с.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1.Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz - Toshkent.; O'zbekiston nashriyoti. 2017 yil

2,Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarni ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. - Toshkyent.; Uzbyekiston nashriyoti. 2017 yil
3,Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbyekiston davlatini birgalikda parpo etamiz. - Toshkyent.; Uzbyekiston nashriyoti. 2017 yil
4,Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil qatiy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'ilishi kerak. -Toshkyent.; O'zbekiston nashriyoti. 2017 yil
5,Carr A. Family Therapy. Concepts, Process and Practice. Second Edition. - John Wiley & Sons Ltd, 2006. - 649 p.
6,Vangelisti A.L., Perlman D. The Cambridge Handbook of Personal Relationships. - Cambridge University Press, 2006. - 914 p.
7.Бейкер К. Теория семейних систем М.Боуена. Основние понятия, методи и клиническая практика. - М., 2005
8.Бондаренко А.Ф. Доценко Е.ЖИ. Психология манипуляции: феномени, механизми и защита. - М.: ЧеРо, 1997.
9.Варга А. Введение в семейную психотерапию. - М., 2011.
10.Введение в практическую социальную психологию/ Под ред. Ю.Жукова, ЖИ.Петровской, О.Соловьевой. - М., 1996.
11.Дружинин В.Н. Психология семьи. - СПб.: Питер, 2006. - 176 с.
12.Олифирович Н. И., Зинкевич-Куземкина Т. А., Велента Т. Ф. Психология семейних кризисов. - СПб.: Речь, 2006. - 260 с.
13.Психология семейних отношений с основами семейного консультирования. Под ред. Йе.Йе.Силяева. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. Сатир В.Психотерапия семьи. - СПб: Речь, 2000.
14.Слепкова В.И., Заеко Т.А. Психологическая диагностика семейних отношений. — Мозирь: Содействие, 2006. Черников А.В. Системная семейная терапия психотерапии. — М.,2001.
15. Ейдемиллер Е.Йе., Добряков И.В., Никольская И.М.Семейний диагноз и семейная психотерапия. - СПб.,2003.

16.Эйдемиллер Э.Е., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. Спб., 2002.

Axborat manbalari:

1.Электронная библиотека, http://www.koob.ru

2. Материалы по психологии, http://www.psvchology-online.net

3. Психологическая библиотека «Самопознание и саморазвитие»: http://psvlib.kiev.ua/

4. «Флогистон: Психология из первых рук» http://flogiston.ru/librarv

5. Сайт «Психология на русском языке»: http://www.psvchology.ru/Librarv

6. Сайт «Мир психологии»: http://psvchology.net.ru/articles

7. Библиотека кафедры психологии БГУ:http://go2bsu.narod.ru/libr/index.htm

8. Виртуальная библиотека http://scitvlibrarv.hl 1.ru/Librarv.htm по психологии